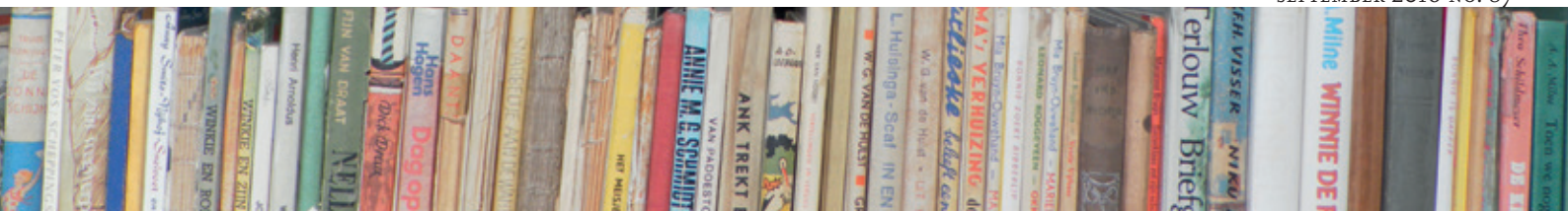

Berichten uit de wereld van het oude kinderboek

STICHTING GESCHIEDENIS
KINDER- EN JEUGDLITERAATUUR

SEPTEMBER 2016 NO. 87

Van het bestuur

September is bij diverse organisaties vanouds de maand waarin allerlei activiteiten voor het komend seizoen worden gepresenteerd. Onze stichting blijft daar natuurlijk niet bij achter en heeft een interessant najaarsprogramma te bieden. De excursie naar het Muziek Instituut in Den Haag kreeg duidelijke contouren; onze Vrienden hebben daarvoor een aparte uitnodiging ontvangen. Ook de najaarsstudiedag van 11 november werd in de steigers gezet en de uitnodiging hiervoor wordt met deze *Berichten* meegestuurd. Deze keer gaan we eens naar het noorden en wel naar Leeuwarden, waar we in Tresoar, het Fries Historisch en Letterkundig Centrum, bijeenkomen voor een interessant programma. Tresoar is een oud Fries woord voor 'schatkamer' en een schatkamer is de collectie van dit instituut zeker dat als fundament de voormalige universiteitsbibliotheek van Franeker heeft. De universiteit in die stad was indertijd een van de oudste van ons land, opgericht in 1585, maar werd echter in 1843 opgeheven. Tresoar stelt de vergaderzaal gratis beschikbaar, omdat onze activiteiten passen in het werkgebied van deze culturele instelling. Dat komt goed van pas, omdat wij als stichting niet bepaald rijk te noemen zijn, tenminste wat de financiële zaken betreft. Penningmeester Aernout Borms vertelt daarover meer in dit nummer van de *Berichten*.

Uiteraard zijn we op andere terreinen wel rijk. Rijk aan mooie onderzoeksgebieden, zoals het historische kinderboek dat tijdens de studiedag in Leeuwarden centraal staat. Rijk aan Vrienden die daarover iets kunnen vertellen. Rijk aan de *Berichten* en het digitale *SGKJ Nieuwsbericht*. En sinds kort ook rijk aan een informatieve *Facebook pagina*. Dit is een goede aanvulling op onze website met elke dag weer

aardige nieuwtjes en informatie, vaak aansluitend bij de actualiteit.

Binnen het bestuur vindt er eind dit jaar een wisseling plaats. Joke van der Meer heeft te kennen gegeven dat zij dan wil aftreden als bestuurslid. Dat vinden wij uiteraard jammer, maar we begrijpen haar beslissing. In de bestuursvergadering van december zullen we afscheid van haar nemen. Vanaf deze plaats wil ik haar nu alvast bedanken voor het werk dat ze voor SGKJ gedaan heeft. Joke, het ga je goed en we hopen je nog vaak te ontmoeten bij onze activiteiten. Ondertussen zijn we op zoek naar een nieuw bestuurslid.

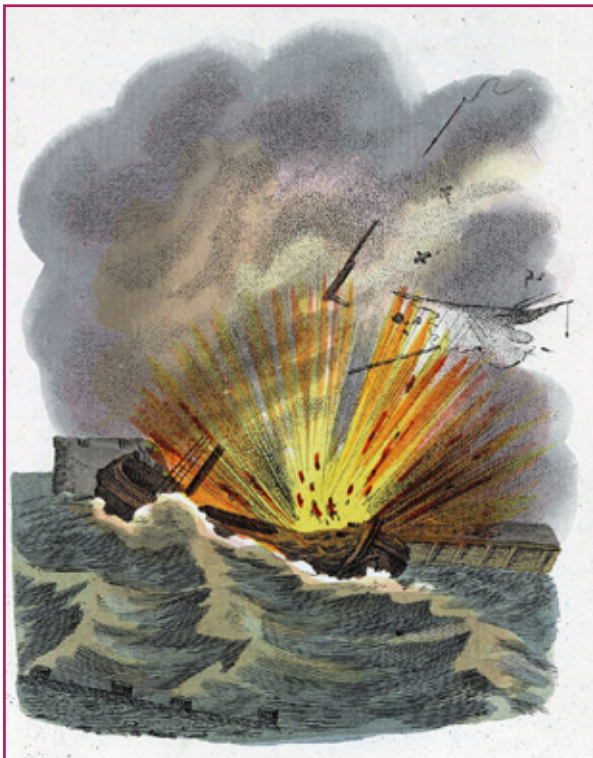
Leven van Willem de Zwijger 1874

In een eerdere aflevering van de *Berichten* vermeldde ik dat we als bestuur prijs stellen op uw gedachten en suggesties over mogelijke activiteiten voor onze stichting. Ik wil daar graag nog eens uw aandacht op vestigen, want de Stichting is er voor onze vrienden! Heeft u wensen voor excursies en/of thema's voor studiedagen, laat het ons weten; dat kan via een e-mail of briefje aan onze secretaris.

Met een hartelijke groet namens het bestuur,
Jant van der Weg, voorzitter

Mededeling over de SGKJ website

Onze redacteur van de website, Aernout Borms, laat weten dat op zondag 7 augustus jl. Google de stekker uit Picasa Webalbums heeft getrokken. Dit was de 'cloud' waarin alle afbeeldingen van boeken en prenten waren opgeslagen. Bijgevolg werken de links in www.hetoudekinderboek.nl naar die bestanden niet meer. Aan een oplossing wordt gewerkt. Honderden links moeten worden aangepast in de pagina's van de website en heel wat bestanden opnieuw ge-upload. Dit zal enkele weken, zo niet langer, gaan duren.

J.C.J.van Spek geschetst als voorbeeld 1831

Bericht van de penningmeester

Voor onze stichting was 2015 wat de activiteiten betreft een bijzonder goed jaar, maar vanuit financieel oogpunt een moeilijk jaar. Doordat de rekeningen van het jaarboek 2015 en 2016 allebei in het jaar 2015 betaald moesten worden, overtroffen de uitgaven onze inkomsten ruimschoots. Hierdoor daalden onze reserves naar krap 4.000 euro. Het bestuur

streeft ernaar de reserves op dit peil te handhaven. Kostenbesparing is daarbij het belangrijkste middel. De overgang naar een 'internetdrukker' voor de *Berichten* – nu zelfs in kleur – leverde een forse besparing op. Een internetdrukker kan door vergaande standaardisering en automatisering drukwerk aanzienlijk goedkoper leveren. De SGKJ moet de kopij drukklaar bij de internetdrukker aanleveren, waarbij de keuze in de uitvoering van het drukwerk beperkt is.

De fraaie, maar dure uitgaven van het jaarboek door Drukkerij De Jong waren financieel niet langer verantwoord. Ook voor de jaarboeken zijn we daarom nu aangewezen op een internetdrukker. De kostenbesparing die het bestuur kan bereiken heeft zijn grens bereikt, maar aan de verdere stijgingen van reis-, porto- en bankkosten valt niet te ontkomen. Onze Vrienden zijn vaak gul in het geven van extra bijdragen. Daar zijn we heel blij mee. Aan minimale bijdragen van Vrienden ontvingen we in 2015 ruim 4.100 euro; de extra bijdragen bedroegen ruim 1.100 euro!, waarvoor onze hartelijke dank. Door deze extra bijdragen kon verhoging van de minimale Vriendenbijdrage worden voorkomen. Het is niet uitgesloten dat deze bijdrage van 25 euro in de toekomst omhoog moet, maar dat zal voor het jaar 2017 nog niet gebeuren.

U weet toch dat uw bijdrage aan de SGKJ, onze stichting heeft de culturele ANBI-status, voor 125% aftrekbaar is voor de inkomstenbelasting? Maakt u er een periodieke gift van (jaarlijks voor 5 jaar of langer), dan geldt daarvoor niet de giftendrempel van 1%. Neem voor informatie over het gebruik van deze regeling even contact met mij op (SGKJadministratie@xs4all.nl).

Aernout Borms, penningmeester

Centraal Bestand Kinderboeken

Sinds kort zijn de collecties van twee nieuwe instellingen aan het Centraal Bestand Kinderboeken (die dan in totaal negentien instellingen omvat) toegevoegd. Dankzij een subsidie van de Taalunie voor Nederland en Vlaanderen zijn nu ook de kinderboeken van de *Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience* en

van *Iedereen leest* (voorheen: Stichting Lezen Vlaanderen) te vinden via het CBK.

Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in Antwerpen heeft een grote verzameling kinder- en jeugdboeken, waaronder de collectie van Hendrik Van Tichelen (1883-1967) met veel oude kinderboeken, de collectie Reynaert-verhalen van Wim Gielen (1935-2010) en de collectie prentenboeken van Co Winnips (1926). Ook een belangrijke collectie sprookjesboeken maakt deel uit van de collectie: Vanessa Joosen schonk na afloop van haar sprookjesonderzoek haar verzameling aan de Erfgoedbibliotheek.

Hendrik van Tichelen was leraar, pedagoog, jeugdboekenschrijver en propagandist voor degelijke kinder- en jeugdliteratuur. Hij verzamelde tijdens zijn leven kinder- en jeugdboeken en deze verzameling kwam in 1967 in het bezit van de Stad Antwerpen. Tijdelijk kreeg zijn verzameling onderdak in de Openbare Bibliotheek, maar uiteindelijk werd deze waardevolle verzameling in 2001 overgedragen aan de *Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience*.

Wim Gielen verzamelde samen met zijn echtgenote Trude Gielen-Nannes zijn leven lang alles rondom Reinaert de vos. Ze brachten een immense collectie boeken, zowel oude drukken als moderne versies, bij elkaar en ook tekeningen die tot de Europese top worden gerekend. Daarnaast hadden zij ook een uitgebreide collectie fabelboeken. En deze zijn nu allemaal te vinden in de *Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience*.

Co Winnips was decennialang recensent van prentenboeken en bracht zo een collectie van meer dan 2.500 Nederlandstalige prentenboeken bij elkaar. Ook vouwboeken (ca. 300 titels), sprookjesboeken (ca. 100 titels) en Nederlandstalige jeugdboeken (ca. 2.500 titels) kwamen via Co Winnips naar de Erfgoedbibliotheek.

Vanessa Joosen promoveerde met een proefschrift over hedendaagse sprookjesbewerkingen en we kennen haar als spreker op studiedagen, en als auteur van veel artikelen en boeken, waaronder *Wit als sneeuw, zwart als inkt: de sprookjes van Grimm in de Nederlandstalige literatuur*.

Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience is met 40.190 treffers in het CBK vertegenwoordigd: van de 16e eeuw tot 2016.

Iedereen leest heeft 11.962 treffers in het CBK, voornamelijk uit de 20e en 21e eeuw.

Beide collecties bevatten ook vakliteratuur.

De redactie feliciteert de Vlaamse collega's en de beheerders van het CBK, en natuurlijk alle gebruikers hiervan, met deze welkome uitbreiding!

Slag van Waterloo 1840-1880

Onderzoek

Eten in kinderboeken: een smakelijk onderwerp.

In nummer 70 van de *Berichten* vond u een aankondiging van het boek *Critical approaches to food in children's literature*. In nummer 83 bespraken we *Feast or Famine? Food and Children's Literature*, en in nummer 86 signaleerden we een Duitse publicatie: *Inszenierungen des Essens in der Kinder- und Jugendliteratur*. U ziet: voedsel in kinderboeken is momenteel een gewild onderzoeks onderwerp: de zogenaamde Food Studies zijn de laatste jaren populair. Vanessa Joosen bespreekt in 2009 het boek *Critical approaches to food in children's literature* van Kara K. Keeling en Scott T. Pollard (te vinden op de website van www.mappalibri.be) uitgebreid. Ann Alston toonde in haar boek *The family in English children's literature* (2008) al aan hoe belangrijk eten en koken is in de Engelse jeugdliteratuur. Het wachten is op een Nederlands onderzoek. Wat at Dik Trom? En hoe zit het met de bruine bonen van Bartje? En de etentjes van de personages in de boeken van Max Velthuis? Met 597 treffers van kinderboeken en -prenten in het CBK op trefwoord 'eten of voedsel' is er voldoende over te zeggen! Bovendien zijn er vier boeken en 33 artikelen over dat onderwerp te vinden via de button 'Publicaties over kinderboeken'.

De functie van **kinderboeken over poppen** is ook een geliefd onderzoeksthema. Van de *Lotgevallen van Margareta en van hare pop Mina* uit 1848 tot *Pinokkio: de ondeugende pop* uit 2016 wordt aan de hand van de belevenissen van en met poppen de jeugd via deze kinderboeken opgevoed.

We bespraken al: *Toys of the avant-garde: Museo Picasso Málaga (Berichten 70)* en *Pinocchio, puppets, and modernity: the mechanical body* (nummer 73/74). In *Racial innocence: performing American childhood from slavery to civil rights* (nummer 76) worden ook poppen en speelgoed bekeken en de titel van het boek spreekt voor zich. Dat geldt ook voor: *Puppen: Menschenbegleiter in Kinderwelten und imaginären Räumen* (nummer 86). In 2015 verscheen *Dolls studies: the many meanings of girls' toys and play*, en in 2016 *Literarische Miniaturwelten, Leben und Tod in Puppengeschichten*.

Mengelwerk

Deze zomer verscheen het honderdste nummer van **Literatuur zonder leeftijd**. Toin Duijx schrijft hierover: 'Ik had nooit gedacht, toen we in 1987 onder de titel *Documentatieblad kinder- en jeugdliteratuur* begonnen, om bijna dertig jaar later honderd te worden. Ons grote voorbeeld, het Engelstalige tijdschrift *Signal* van Aidan en Nancy Chambers, stopte met het honderdste nummer, maar wij gaan door'. Nummer 101 (winter 2016) is al in voorbereiding (over Jacques Vriens).

De jaargangen van *Literatuur zonder leeftijd* (van 1986 tot 1993 verschenen onder de titel *Documentatieblad kinder- en jeugdliteratuur*, maar door DBNL als *Literatuur zonder leeftijd* aangeduid) zijn van 1986 tot 2013 door DBNL (Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren) digitaal toegankelijk gemaakt. Heel veel teksten zijn vrij beschikbaar, op een aantal na waarvan men de rechten nog niet heeft kunnen regelen (of waarvan men van de auteur geen toestemming heeft gekregen).

Johan Zielstra, geschiedenisleraar in Assen, werkt aan een documentaire over de Drentse zeeheld Lodewijk van Heiden (1773-1850). Volgens veel inwoners van Drenthe is hij de **Berend Botje** uit het kinderliedje *Berend Botje ging uit varen*. Zijn familie woonde op de Havezate Laarwoud in Zuidlaren. Lodewijk was al jong soldaat, werkte voor Willem V en voor de Russische tsaar en vocht in de Griekse wateren tegen de Turken. Het liedje over de zeeheld zou zijn ontstaan toen de admiraal in 1832 terugkeerde naar Drenthe. Hij werd er als held onthaald en verbleef enige tijd op zijn landgoed Laarwoud. In

deze periode zag men hem geregeld varen op het Zuidlaardermeer. Lodewijk van Heiden kon echter niet meer aarden in Drenthe en vertrok. Eerst naar Amerika (zoals het kinderliedje ook vermeldt) en daarna naar Tallinn, waar hij in 1850 op 77-jarige leeftijd overleed. Zielstra werkt

Barend Botje ging uit varen 1887

voor zijn onderzoek samen met het Drents Archief en het Nederland-Rusland Centrum dat al enkele jaren onderzoek doet naar Lodewijk van Heiden. Er wordt niet alleen gefilmd in Drenthe, maar ook in Sint-Petersburg, Tallinn en Griekenland. De verwachting is dat de documentaire deze zomer klaar is. In 2017 verschijnt een biografie over de admiraal.

In 1976 is een Nederlands **Lewis Carroll Genootschap** opgericht, maar het genootschap leidt nu ruim 30 jaar een slapend bestaan. Recent hebben Bas Savenije en Casper Schuckink Kool het initiatief genomen om het genootschap nieuw leven in te blazen. Het Genootschap stelt zich ten doel het contact te bevorderen tussen personen en instanties in Nederland en Vlaanderen die belangstelling hebben voor het leven en werk van Lewis Carroll, de auteur van onder meer het wereldbekende *Alice in Wonderland*. Het Genootschap wil een platform bieden aan eenieder die zich met Lewis Carroll bezighoudt, door het verspreiden van publicaties, het uitwisselen van gegevens met zuster-genootschappen in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten, het organiseren van tentoonstellingen en lezingen, het publiceren van een nieuwsbrief, het onderhouden van een website en het tenminste eenmaal per jaar beleggen van een feestelijke jaarvergadering c.q. culturele bijeenkomst. Het is de bedoeling om de heropricting in het najaar op te luisteren met een bijeenkomst met een

inhoudelijk interessant programma over Lewis Carroll. Voor meer informatie, zie www.lewiscarrollgenootschap.nl.

Op dit moment wordt contact gezocht met zoveel mogelijk personen die in Lewis Carroll en zijn werk geïnteresseerd zijn. Zonder enige verplichting van hun kant worden zij op de hoogte gehouden van de plannen en ontvangen ze een uitnodiging voor de heroprichtingsbijeenkomst. Aanmelding is mogelijk via info@lewiscarrollgenootschap.nl.

De **Max Velthuis-prijs 2016** is op 22 september in het Letterkundig Museum uitgereikt aan Irene de Jongh, die de prijs namens haar man Dick Bruna in ontvangst nam. Deze driejaarlijkse prijs is in 2006 ingesteld ter bekroning van het werk van een Nederlandse illustrator en wordt door het bestuur van de Stichting P.C. Hooft-prijs voor Letterkunde toegekend. De jury is van mening dat Bruna 'de meester van de klare lijn is. Hij weet met een minimaal kleurenpalet een maximum aan effect te bereiken. Het ogenschijnlijk gemak waarmee hij ruimte in een perspectiefloos vlak brengt is ongeëvenaard.'

Tentoonstellingen

Aan de Wijnhaven in Rotterdam is een nieuw museum geopend: **Strips! Museum voor het beeldverhaal**. Het is een ruim museum met 2.000 m² vloeroppervlakte, met een vaste opstelling en tijdelijke exposities. De openingstentoonstelling toont een overzicht van het werk van Martin Lodewijk (1939): zijn strips, scenario's en reclametekeningen. Het museum zal ook aandacht gaan besteden aan buitenlandse invloeden zoals de Amerikaanse comics rond superhelden en manga-strips uit Japan en aan belangrijke makers zoals Hergé en Walt Disney. De directeur van het Groningse stripmuseum is niet bang voor concurrentie, gezien de afstand tussen beide steden.

Dit jaar is het honderd jaar geleden dat Fiep Westendorp werd geboren. **Fiep 100 jaar** wordt gevierd met extra aandacht voor haar illustraties. De Fiep Westendorp Foundation organiseert in samenwerking met Fiep Amsterdam diverse tentoonstellingen. Museum Meermanno in Den Haag, Hotel New York in Rotterdam en Kasteel

Het Nijenhuis in Heino zijn plaatsen waar een en ander te zien is. Een reizende tentoonstelling gaat tot eind 2017 langs bibliotheken in het land. Zie: <http://100jaarfiepwestendorp.nl/>

Voor altijd jong. Bij *WG Kunst* in Amsterdam is tot en met 30 oktober 2016 een tentoonstelling met een installatie van Max Kisman te bekijken. Hij laat zien hoe de tijd vat heeft gekregen op Jip en Janneke, de personages die 63 jaar geleden werden bedacht door Annie M.G. Schmidt en Fiep Westendorp. Zie: www.wgkunst.nl

Tot zomer 2017 toont Het *Nationaal Onderwijsmuseum* in Dordrecht een tentoonstelling getiteld: **STRIJD! Heldhaftig verleden op schoolplaten**. Nederlandse schoolplaten worden vergeleken met buitenlandse schoolplaten, die soms een andere kijk op de Europese geschiedenis geven. Filmpjes op de website van het museum geven een indruk van het geheel.

Publicaties

Nederland

Handig literatuurboek : voor mensen met meer verstand dan opleiding / Willem Wilmink ; samenstelling Guus Middag. – Amsterdam : Nijgh & Van Ditmar, 2016. - 471 p. : ill. ; 25 cm. – ISBN 978 90 388 0184 1; € 45,-.

Een keuze uit eerder los verschenen stukken in boeken, kranten, tijdschriften en 'De blauw geruite kiel' (Vrij Nederland), en niet eerder gepubliceerde stukken van Wilmink, waarbij geprobeerd is ze te plaatsen in de volgorde van de literatuurgeschiedenis. Zo komen onder meer aan de orde: de reis van Brandaan; Sint-Nicolaas en de drie kinderen; poëzie van, voor en over kinderen; Hieronymus van Alphen (schandelijk onderschat); de waarheid van sprookjes; Hans Christian Andersen; oude kinderrijmen; Theo Thijssen; Annie M.G. Schmidt en ondeugende kinderen. Aleid Truijens oordeelt: 'Glas-helder opgeschreven, gedreven, ontroerend en met grote overtuigingskracht.' (De Volkskrant, 21 mei 2016)

Kijken naar anderen / Dolf Verroen. - [Groningen] : Uitgeverij Boertjens en Kroes, [2016]. - 71 p.: portretten ; 21 cm. Uitgegeven ter gelegenheid van de opening van het KinderBoekenHuis op 21 mei 2016

in Winsum.

Bundel met herinneringen aan ontmoetingen met schrijvers en illustratoren van kinderboeken. Verroen beschrijft rake observaties van zijn collega's, die hij vaak ontmoette in het lezingencircuit voor Schrijvers, School, Samenleving en zijn werk in griffeljury's. Volgens Boekenpost (no. 145) wordt deze gelegenheidsuitgave opnieuw uitgegeven. Een inkijkje in het leven van bekende auteurs en illustratoren, met hun kwalijke en goede eigenschappen zoals ervaren door Dolf Verroen, die geen blad voor de mond neemt.

De tekentafel wiebelde een beetje / Dick de Boer & Loek Donders. - Maarssen : Uitgeverij Cliché, 2016. - 184 p.: ill.; 29 cm. - On-

De helden van den opstand in 1572-1874

dertitel op omslag: De beginjaren van Marten Toonder 1933-1943. – Uitgave in samenwerking met de Toonder Compagnie BV. -

ISBN 978-90-824268-3-0 (gebonden) ; € 65,-.

Rijk geïllustreerd overzicht van het vroege werk (1933

- 1943) van Marten Toonder met beschrijving van zijn werk voor de Nederlandsche Rotogravure Maatschappij, voor Diana Edition in 1939-1943 en zijn werk in de oorlogsjaren. Beknopter beschreven zijn Tom Poes, de tekenfilms en het ondergrondse werk. Het boek zoomt vooral in op de strips, cartoons, ansichtkaarten, illustraties en verhalen van Toonder uit deze periode. Met ca. 850 tekeningen en foto's. De auteurs bespreken de invloed van Amerikaanse tekenaars op Toonders werk en de invloed van echtgenote Phiny Dick, en het belang van deze periode voor zijn verdere werk.

Buitenland

Schulbücher um 1800 : ein Spezialmarkt zwischen staatlichem, volksaufklärerischem und konfessionellem Auftrag / herausgegeben von Christine Haug und Johannes Frimmel. - Wiesbaden : Harrassowitz Verlag in Kommission, 2015. - 248 p.: 25 cm. - (Wolfenbütteler Schriften zur Geschichte des Buchwesens ; Band 48). - ISBN 978-3-447-10392-3 : € 62,-.

Bijdragen over de geschiedenis van het schoolboek in de achttiende eeuw, met aandacht voor de veranderingen in de functie van eerste leesboeken, de tegenstellingen tussen private schoolboekuitgevers en staatsbedrijven en de geschiedenis van het Duits-Joodse schoolboek. Met artikelen over onder andere Jeanne Marie Le Prince de Beaumont, Georg Friedrich Seiler, Gustav Friedrich Dinter en Karl Heinrich Krause.

Lesen für die Umwelt : Natur, Umwelt und Umweltschutz in der Kinder- und

Jugendliteratur / Hans-Heino Ewers ; Gabriele von Glasenapp [edit.] ; Claudia Maria Pecher [edit.]. - Baltmannsweiler : Schneider Verlag Hohengehren, 2013. - 193 p. : ill. ; 23 cm. - (Schriftenreihe der Deutschen Akademie für Kinder- und Jugendliteratur ; 41). -

ISBN 978-3-8340-1202-9 ; € 19,-.

Essaybundel met bijdragen over de relatie kind-natuur vanaf het einde van de achttiende eeuw. Kinderen werden gezien als wezens die dicht bij de natuur staan, maar door verstedelijking en industrialisatie ervaren zij de natuur steeds minder. In poëzie en literatuur wordt geprobeerd die vervreemding tegen te gaan, waarbij vooral in jeugdliteratuur de eenheid tussen kind en natuur voortdurend wordt benadrukt. De bijdragen maken duidelijk dat kinderboeken kinderen gevoelig maken voor natuur en milieu. Tegenwoordig is de verstoring

van de natuur en milieubescherming vaak thema van jeugdboeken en wordt gewaarschuwd tegen milieuraamp. Bevat zwart-wit foto's en enkele illustraties.

British children's poetry in the romantic era : verse, riddle and rhyme / Donelle Ruwe. - Basingstoke : Palgrave Macmillan, [2014]. - XI, 253 p. : ill. ; 23 cm. - ISBN 978-1-137-31979-1 (Gebonden) ; \$ 90, -.

Eerste monografie over kinderroepie geschreven tussen 1780 en 1830, toen de niet-religieuze kinderroepie opkwam. Met bijdragen over de belangrijkste kinderdichters uit deze periode, over het ontstaan, de stijl, het opkomend sentimentalisme, de beschrijvingen van natuur en nationalisme, raadsels, zelfgemaakte boeken en kaarten met versjes (Jane Johnson en Sara Coleridge) en over 'The butterfly's ball'.

Animality and children's literature and film / Amy Ratelle. - New York : Palgrave Macmillan, 2015. - VIII, 171 p.; 23 cm. - (Critical Approaches to Children's Literature) - ISBN 978-1-137-37315-1 (gebonden) ; £ 50,99.

Onderzoek naar de vraag hoe identiteit wordt gevormd in de verhouding tussen kind en volwassene en tussen dier en mens, met specifieke aandacht voor de dubbele manier waarop over kinderen, kindertijd en dieren wordt geschreven. Aan kinderen wordt gevraagd zich met dieren te identificeren, maar zich ook als mens te plaatsen in ontmoetingen met levende dieren en dieren in literatuur en film. De auteur analyseert bekende en geliefde teksten voor kinderen, van 'Black Beauty' en 'Charlotte's Web' tot hedendaagse films om na te gaan hoe culturele gevoeligheden in literatuur voor een kinderpúblik verschuiven tussen het menselijke en het dierlijke. Met hoofdstukken over deugden, waarden en rechten van dieren, over ethiek en over wetenschap. Bevat geen illustraties.

Talking animals in children's fiction : a critical study / Catherine L. Elick. - Jefferson, North Carolina : McFarland and Company, 2015. - X, 258 p. ; 23 cm. - ISBN 978-0-7864-7878-1 (paperback) ; \$ 35,-.

Verhalen met sprekende dieren hebben sinds de achttiende eeuw in jeugdliteratuur boodschappen verspreid tegen dierenmishandeling (anticruelty messages). Pas in de moderne tijd zijn dierpersoonages echt onderwerp en niet slechts objecten van verwaarlozing of welwillendheid. Uitgaande van theorieën van Mikhail Mikhailovich Bakhtin wordt in dit boek onderzocht op welke manier dierlijke

personages een aura van gezag krijgen door het gebruik van taal en zo deel uitmaken van een omkering van macht. De schrijver onderzoekt teksten van Britse en Amerikaanse auteurs zoals Lewis Carroll, Kenneth Grahame, Hugh Lofting en E.B. White.

Commercializing childhood : children's magazines, urban gentility, and the ideal of the child consumer in the United States, 1823-1918 / Paul B. Ringel. - Amherst : University of Massachusetts Press, 2015. - XI, 255 p.: ill.; 24 cm. - (Studies in print culture and the history of the book). - ISBN 978-1-62534-191-4 (paperback) ; \$ 29,-.

Al in de negentiende eeuw werden kinderen beschouwd als consumenten voor de snel groeiende drukkerijen. Uitgevers kwamen tegemoet aan de grote vraag naar tijdschriften voor kinderen uit de betere klasse, adverteerders realiseerden zich dat ze een groeiende markt bedienden voor veel méér dan tijdschriften en kozen verhalen die goed consumentengedrag bevorderden. In deze studie worden voorbeelden uit Amerikaanse jeugdbladen gecombineerd met achtergrondinformatie over auteurs, redacteurs en uitgevers om aan te tonen hoe succesvol de bedrijven generaties kinderen kweekten tot brave consumenten. Amerikaanse ouders wilden hun kinderen beschermen tegen de commercie door het aanbieden van morele, onderhoudende lectuur, maar zij wilden hen ook leren goed te functioneren in een door marktdenken gedreven maatschappij.

The child savage, 1890-2010 : from comics to games / edited by Elisabeth Wesseling. - Farnham : Ashgate, 2016. - XI, 257 p.; 24 cm. - (Ashgate studies in childhood, 1700 to the present). - ISBN 978-1-4094-5598-1 (gebonden) ; € 125,-.

Essays over het steeds weer in een andere gedaante opduikende motief van het wilde kind, zoals het voorkomt in koloniale en postkoloniale verhalen, in oude en nieuwe media. Films, schoolboeken, kinderboeken, tijdschriften, radioprogramma's, strips en speelgoed beïnvloeden elkaar voortdurend. Essays over een weinig onderzocht terrein van de culturele geschiedenis van de kindertijd en theoretische media-studies. Met bijdragen van onder meer Helma van Lierop over kindertijdschriften en van Vanessa Joosen over 'wilde' kinderen in de populaire pers. Verder komen aan de orde: Ierse sprookjes, Kipling's 'Just so stories', de weergave van vreemde culturen en ongehoorzame blanke kinderen, de invloed van de

'Negritude Movement' op avant-garde jeugdliteratuur en melodrama in 'Little Orphan Annie'.

The Annotated Alice: 150th Anniversary Deluxe Edition / ed. Martin Gardner ; expanded and updated by Mark Burstein. - New York: W. W. Norton, 2015. - (The Annotated Books) - 432 p. : ill. - ISBN-13: 978-0393245431 ; \$ 25,70.

Na de eerste druk van deze uitgave in 1960 zijn verschillende herdrukken verschenen. Deze laatste versie bevat nieuwe aantekeningen die Gardner (1914-2010) in de laatste jaren voor zijn dood maakte. De klassieke illustraties van Tenniel worden nu aangevuld met illustraties van andere illustratoren uit de 19e eeuw tot heden, veel ervan in kleur. Met verschillende bijlagen, onder meer een lijst met filmbewerkingen.

Science in wonderland : the scientific fairy tales of Victorian Britain / Melanie Keene. - New York, NY : Oxford University Press, 2015. - XIII, 227 pagina's, 8 ongenummerde pagina's platen : illustraties ; 23 cm. - ISBN 978-0-19-966265-4 ; £ 16.99.

In de Victoriaanse tijd grepen een aantal schrijvers

die enthousiast waren over de nieuwe wetenschappelijke ontdekkingen de kans aan om voor hun lezers verklaringen aan te dragen in verbeeldingsvolle sprookjes. Draken konden dinosauriërs zijn en een druppel water bevatte allerlei monsters. De auteur onderzoekt hoe deze Victoriaanse wetenschappelijke fantasieverhalen zoals de 'Water-babies' werden gepresenteerd en gelezen, en waarom deze vorm werd gekozen om een jong publiek bekend te maken met wetenschappelijke en technische kennis.

#E-Book

Children's Literature of the English Renaissance

/ Warren W Wooden; Jeanie Watson. - Lexington : The University Press of Kentucky, 2016. - ProQuest Ebook Central. - Print ISBN 9780813155487 : € 35,-

Negen essays waarin onderzoek naar vroege voorbeelden van kinderboeken nieuw licht werpt op bekende werken uit de Engelse Renaissance. Onderwerpen zijn onder meer: Van Caxton tot Comenius, preken in de late middeleeuwen, kindertijd en dood, het martelarenboek van John Foxe en poëzie en volksrijmen van John Bunyan.

„Ik ben getrouwt en gerust, en offer mijn lichaam vrijwillig aan de goede zaak en aan uw behoefte op.”
Hoofdstuk XVI.

De vrijbuiters van Leiden 1873

#E-Book

Reading children : literacy, property, and the dilemmas of childhood in nineteenth-century America / Patricia Crain. - Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2016. – (Material texts). 280 p. : ill. - Print ISBN 9780812247961. € 39,-

Dit boek behandelt de geschiedenis van de relatie tussen kinderen en boeken in de Engelstalige wereld, met onderzoek naar kinderliteratuur, de pedagogische praktijk en de eigenaren van de boeken, aan de hand van hoofdstukken over Goody Two-Shoes, The babes in the wood, Little Fanny, slavernij, ras en klasse, indiaanse kinderen en kinderen levend aan de rand van de maatschappij. Met veel kleurenillustraties.

#E-Book

The Impact of Victorian Children's Fiction / J.S. Bratton. - London : Routledge, 2016. – (Routledge library editions., Children's literature ; vol. 1) - .229 p. - Print ISBN 9781138944312 ; £ 20,-. Oorspronkelijk verschenen in 1981.

In de Victoriaanse tijd verschenen veel klassieke kinderboeken, maar titels als 'Alice in Wonderland' kwamen slechts bij een klein deel van de kinderen terecht. De meeste kinderboeken werden gemaakt als instrument voor morele overtuiging, praktische instructie, christelijke propaganda of sociale controle. Met hoofdstukken over de opvoedingspraktijk, de ontwikkeling van het uitgeven van kinderboeken, de bloei van de evangelische traditie en de verschillende genres bedoeld voor jongens en voor meisjes. De boeken worden geplaatst in de economische en sociale context van 1800-1850.

#E-Book

Children's Literature and Culture of the First World War / Lissa Paul ; Rosemary R. Johnston, Emma Short. - Taylor and Francis 2015. - 346 p. - (Children's Literature and Culture). - Print ISBN 9781138947832.

Boek met informatie over levens, verhalen, brieven, spellen, scholen, instellingen (zoals Boy Scouts) en speelgoed van kinderen. De auteurs tonen aan dat kindbeelden in die periode veranderden van het romantische onschuldige kind tot het maatschappelijk verantwoordelijke kind dat actief aan de oorlogsspanning meedeed. Vanuit Duitse, Amerikaanse, Australische en Canadese kinderliteratuur en –cultuur is interdisciplinair onderzoek gedaan naar de impact van oorlog op de levens van kinderen. Met bijdragen over oorlogsspeelgoed, oorlog in Italiaanse kinderboeken, in Amerikaanse jeugdtijdschriften en in Duitse prentenboeken.

#E-Book

From Brown to Bunter : The Life and Death of the School Story / P.W. Musgrave. - Taylor and Francis, 2015. – (Routledge Library Editions: Children's Literature). - Print ISBN 9781138946378 ; \$ 140,-. Oorspronkelijk verschenen in 1985.

Verslag van opkomst en ondergang van een populair literair genre: het jongens-kostschoolverhaal. Van een bespreking van vroeg-negentiende-eeuwse voorlopers van het schoolverhaal: didactische werkjes als 'The Parents' Assistant', tot gedetailleerd onderzoek van de bekendste voorbeelden: Hughes's 'Tom Brown's School Days' en Farrar's 'Eric'. Vele navolgingen kwamen op de markt en de auteur laat zien wat de verschillen in plot en stijl zijn vergeleken met de originelen, in de context van de veranderende Britse maatschappij tot 1945.

#E-Book

Global perspectives on death in children's literature / Lesley D Clement; Leyli Jamali. -New York : Routledge, 2015. – 299 p. - (Children's literature and culture, 104). - Print ISBN 9781138815247 ; \$ 95,-

Dit boek laat zien hoe de dood in kinderboeken over de hele wereld aan de orde komt, gezien vanuit onderzoek naar kindertijd, kinderliteratuur en dood. Zowel in tekst als in beeld wordt gekeken naar de dood als fysieke realiteit, als filosofisch idee, als psychologisch moeilijke aanvaarding en als maatschappelijk bouwwerk. Ook de manier waarop klassieke teksten worden aangepast voor de eenentwintigste eeuw wordt behandeld.

Bijzondere uitgaven

Op 21 september is de facsimile-uitgave van De nieuwe rijkschool, een beweegbaar prentenboek met rijmen (1856) gepresenteerd in de Koninklijke Bibliotheek. Op initiatief van Aernout Borms en paper-engineer Kees Moerbeek, in samenwerking met Karin Vingerhoets, is een gelimiteerde, met de hand gemaakte oplage van 100 stuks gerealiseerd, als hommage aan Theo Gielen die een jaar geleden overleed. Hij schreef over dit boek een uitgebreid artikel in *De Boekenwereld* (jrg. 24, no. 3, 2008). **Bij mij op de maan : een keuze uit de Russische kindergedichten vanaf de zeventiende eeuw** / vertaald en toegelicht door Robbert-Jan Henkes. – Eerste

druk. - Amsterdam : Uitgeverij Van Oorschot, april 2016. - 575p.; 20 cm. - (De Russische bibliotheek). - ISBN 9789028261211 ; € 30,-.

Een 'poëtische goudmijn' volgens Guus Middag in NRC 13 mei 2016. Inmiddels is al een 3e druk verschenen. Henkes begint met een afdeling Folklore met anonieme niet gedateerde verzen en liedjes van het volk en vervolgt met de 'eigenlijke Russische kinderpoëzie' in de negentiende eeuw, die grotendeels nog opvoedkundig van aard is. De vernieuwing begint bij Kornej Tsjokovski (1882-1962), die in 1915 debuteerde en bij Samoeïl Marsjak (1887-1964). Marsjak stimuleerde collega's om ook voor kinderen te schrijven. Een mooi uitgegeven bundel op dundrukpapier, maar helaas zonder de bijzondere illustraties uit de originele Russische prentenboeken die eigenlijk onmisbaar zijn.

Uit de tijdschriften

Nederland

Berichten van Moeder de Gans (jrg. 18, no. 1, mei 2016) bevat verslagen van de verbouwing en de opening van het nieuwe KinderBoekenHuis.

Boekenpost (jrg. 24, no. 143 mei/juni, 144 juli/aug., en 145 sep/okt. 2016) bevat artikelen over Felix Timmermans, over humor in 18e en 19e-eeuwse kin-

Prins Willem neemt afscheid van Egmond en voor-
spelt hem een treurig einde.

Leven van Willem de Zwijger 1874

derboeken (door Frits Booy) en een vraag over het prentenboek *Pietje Pluimstaart* (door Casper Schuckink Kool). In no. 145 een artikel over *Heinrich Hoffmann, de vader van Piet de Smeerpoets*, en een interview met *Dolf Verroen*. **Lesen** (jrg. 11, no. 1, zomer 2016) bevat artikelen over schoolplaten over de vaderlandse geschiedenis en over natuuronderwijs met de boekjes van J.E. Helge.

Literatuur zonder leeftijd (no. 100, zomer 2016) bevat een terugblik op honderd nummers, een overzicht van jeugdliteratuuronderzoek en diverse andere belangwekkende artikelen.

De negentiende eeuw (jrg. 40, no. 2, 2016) bevat een artikel over de Slag bij Waterloo in Nederlandse geschiedenismethoden.

Tussen Vecht en Eem (jrg. 34, no. 2, mei 2016) bevat een artikel van **Frits Booy**: *Zo vader, zo dochter. Over idealist, onderwijspionier en schrijver Cor Bruijn en zijn schrijvende dochter Margreet*.

Vooyo (jrg. 34, no. 1-2, 2016) bevat een artikel over de internationale omzwervingen van Saint-Exupéry's *Le petit prince*.

Buitenland

Volledige tekst via een lenerspas van de KB:

Hoe vindt u de e-tijdschriften? Kijk op www.kb.nl, klik op 'Kies zoekbron', daarna onderaan op 'Zie alle digitale bronnen', dan rechtsboven in het lichtblauwe vak

op 'e-Tijdschriften'. Klik de knop 'Tijdschriften' aan en tik de naam van het tijdschrift in.

Bookbird: A Journal of International Children's Literature (jrg. 54, no. 3, 2016) is deze keer gewijd aan jeugdliteratuur uit Oceania: Nieuw Zeeland, Australië en de eilanden in de Stille Oceaan (Pacific Islands).

Children's Literature Association Quarterly (jrg. 40, no. 1, lente en no. 2, zomer 2016) bevat onder meer een artikel over anti-katholicisme in 19e-eeuwse verhalen van Martha Finley (no. 1) en een artikel over de rol die Victoriaanse dierenverhalen speelden in de voorlichting over menselijke seksualiteit en relaties: 'Everything I Wanted to Know about Sex I Learned from My Cat' (no. 2).

Children's literature in education (jrg. 47, no. 3, sept. 2016) bevat artikelen over de buiten-tekstuele elementen van de tussen 1938 en 2013 verschenen boeken die een Caldecott Award kregen en over de editie uit 1924 van *The Box-Car Children* van Gertrude Chandler Warner.

History of education & children's literature (jrg. 10, 2015 en jrg. 11, 2016). Jaargang 10 is gewijd aan nationale identiteiten en bevat artikelen over Roemeense aardrijkskundeboeken (1864-1945), geschiedenisboeken in Tsjecho-Slowakije (1918-1939), Spaanse schoolboeken (1931-1957), schoolboeken tijdens de Pinochet-jaren (c.1974-c.1984) en het genre schoolboeken. Jaargang 11 bevat bijdragen over de nieuwe leesmethoden voor de Tataren in Rusland (1920-1930), het genre combineerboeken (mix and matchbooks) en de ontwikkeling van het Russische kinderboek door de eeuwen heen.

Journal of the History of Childhood & Youth (jrg. 9, no. 2, 2016) is een 'special issue on children and childhood in Ireland' en bevat onder meer een artikel over een Iers project om kinderen volksrijmen en -verhalen te laten optekenen in de jaren 1937-1939.

The Lion and the Unicorn (jrg. 40, no. 1 en 2, jan. en april 2016) besteedt in nummer 1 aandacht aan E. B. White's *Stuart Little* en nummer 2 gaat helemaal over de Rechten van het Kind.

Marvels & Tales (jrg. 30, no. 1, 2016) is gewijd aan verhalen uit Hawaï en Guam.

Paedagogica Historica (jrg. 52, no. 3, 2016) bevat een artikel van Tina van der Vlies: *Multidirectional war narratives in history textbooks*.

Tijdschriften via internet:

Deze bevatten soms full-text artikelen, soms alleen inhoudsopgaven. Meestal moet men een abonnement nemen om de bijdragen te kunnen lezen, of betalen voor een los artikel.

Buch & Maus (van het Schweizerisches Institut für Kinder- und Jugendmedien), verschijnt 3 x per jaar en behandelt de actuele kinder- en jeugdmedia. De website van het blad geeft per nummer de redactionele inleiding en de inhoudsopgave.

Carousel, the guide to children's books: verschijnt 3 x per jaar, bevat voornamelijk besprekingen van actuele kinderboeken en interviews met auteurs en illustratoren. Inhoudsopgaven zijn op de website te vinden.

Kinder- und Jugendliteratur und Medien: (2016, no. 2) bevat artikelen over Roodkapje, over aanpassingen van sprookjes op andere media en over illustrator Warda Lavater.

La revue des livres pour enfants: de inhoudsopgave op de website geeft aan dat het 'dossier' gaat over de rol van religie in jeugdliteratuur.

Papers (jrg. 24, no. 1, 2016 / www.paperschildlit.com) is een vrij toegankelijk online tijdschrift van The Australasian Children's Literature Association for Research. In het nieuwste nummer onder meer artikelen over Mary Poppins en de dier-mens relaties in *Charlotte's web*.

Papieren tijdschriften:

Illustration (no. 47, spring 2016) bevat artikelen over de illustraties van William Heath Robinson, een ongepubliceerd werk van Beatrix Potter en een verloren gegane strip van Winsor McCay.

Movable Stationary: (jrg. 24, no. 3, 2016) bevat een artikel over interactieve uitklapbare papieren poppenhuizen en speelboeken.

Studies in Illustration (no. 62, spring 2016) bevat een bibliografie met afbeeldingen van de boekillustraties van 1903 tot 1951 van Harry Rountree .

Verantwoording illustraties

De najaarsstudiedag wordt gewijd aan historische verhalen en dat was aanleiding voor het verzamelen van illustraties die dat verleden tonen. Met dank aan Bijzondere Collecties van de UB Amsterdam, de Koninklijke Bibliotheek en Aernout Borms.

Vragen

Een van de nieuwe aanwinsten van de Koninklijke Bibliotheek roept een vraag op. Het boekje *Met St. Nicolaas door Nederland : aardige vertellingen voor onze jeugd* door H.C.J., uitgegeven in Amsterdam door Hecozet, blijkt qua inhoud identiek aan een

boekje met dezelfde titel geschreven door **Harry Hoos**, verschenen zonder uitgeversnaam. Volgens Picarta is Harry Hoos ook de auteur van *De voetbalclub, en andere vertellingen voor onze jeugd en vertaler van Kapitein Warfield : een verhaal voor jongens* naar Mayne Reid. Bij alle drie gevonden titels zijn de illustraties van D. Stemmer. De geheimzinnige auteur, aangeduid met de letters H.C.J., is te vinden bij 30 boeken in het Centraal Bestand Kinderboeken, vaak zijn het bewerkingen van klassieke verhalen, uitgegeven bij Hecozet. Die uitgeversnaam is vermoedelijk een samenwerking van Hema en Cohen Zonen. De vraag is: wie weet iets meer over deze Harry Hoos? Kan dat H.C.J. zijn? Informatie graag naar Karin Vingerhoets.

Hooglandsekerkgracht 49

2312 HS Leiden

Tel.: 071 - 5144630 / 5234734

Fax: 071 - 5234739

e. maanen@antiqklikspan.demon.nl

web. <http://www.antiqubook.nl/klikspan>

Grote voorraad kinder- en jeugdboeken.
Algemene voorraad van ruim 150.000 titels

Colofon

Berichten uit de wereld van het oude kinderboek.
 Mededelingen-bulletin van de Stichting
 Geschiedenis kinder- en jeugdliteratuur
 (ISSN 1384-5977)

www.hetoudekinderboek.nl

Bestuur:

Jant van der Weg-Laverman (voorzitter)
s.weg@kpnmail.nl

Margreet van Wijk-Sluyterman (secretaris)
StichtingGKJ@gmail.com

Aernout Borms (penningmeester, beheer website)
agborms@xs4all.nl

Joke van der Meer (lid) jokevdmeeer@kpnplanet.nl

Karin Vingerhoets (lid) karin.vingerhoets@kb.nl

Aanmelden als donateur kan bij Margreet van Wijk-Sluyterman, Klarwaterboslaan 1, 3881 LR Putten of via StichtingGKJ@gmail.com

Donaties (minimaal € 25,00 per jaar, studenten € 12,50) naar gironummer NL88 INGB 0002 3485 52 t.n.v. Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur, Voorburg.

Donateurs van de Stichting ontvangen uitnodigingen voor studiedagen en excursies, een jaarboekje en regelmatig de *Berichten uit de wereld van het oude kinderboek*.

Samenstelling Berichten:

Jeannette Kok & Toin Duijx

Productie: Flow Grafische Realisatie, Zandvoort

Informatie kan men sturen aan:

Jeannette Kok

Oudeschans 36 N, 1011 LB Amsterdam

tel. 020-6251915 of mail jeannettekok@upcmail.nl